

Llenyddda a Chyfrifiadura

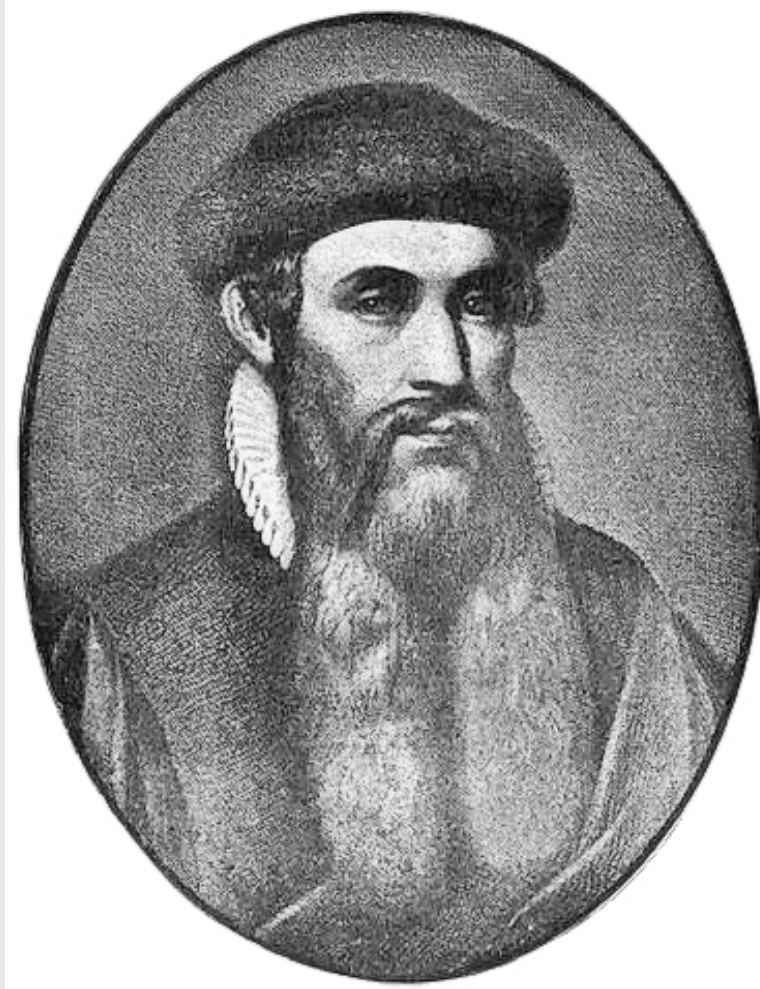

Ifor ap Dafydd

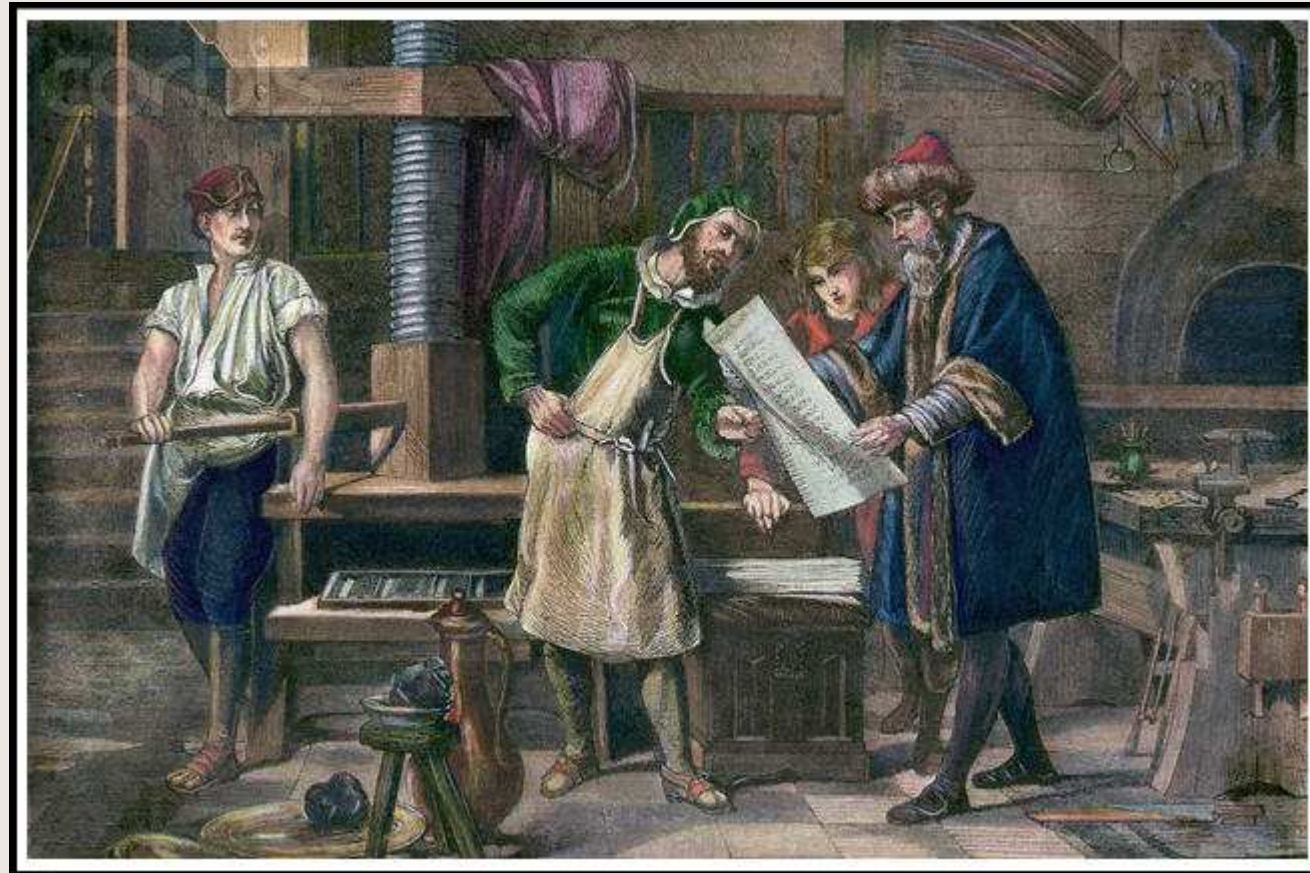
Archif Llenyddiaeth Cymru / The Welsh Literature Archive

Cyflwyniad Awr Ginio – 03/02/10

J. Guttenburg (1397?-1468)

(Artist anhysbys G19)

Yny lhyvyr hwnn...

John Price, 1546

- Y Bywgraffiadur Arlein
- Llawysgrifau
- Archifau
- Deunydd Print
- Yny lhyvyr hwnn
- Y Drych Cristianogawl
- Beibl Cymraeg 1588
- Monstrous Fish
- Achos Dr Thomas Bowles
- Adroddiad Gwallter Mechain i'r Bwrdd Amaeth
- Llyfrau Gleision 1847
- Brython
- Y Bywgraffiadur Arlein
- Sain a Fideo
- Darluniau
- Arddangosfeydd
- Maniau

Rydych chi yma: [Adref](#) > [Drych Digidol](#) > [Deunydd Print](#)

[A oedd y dudalen hon yn ddefnyddiol?](#) | [Ymholiadau](#)

Deunydd Printiedig

Yny lhyvyr hwnn (W S 55)

Y llyfr Cymraeg cyntaf i'w argraffu, 1546.

Y Drych Cristianogawl (W.s.2)

Y llyfr cyntaf i'w argraffu ar dir Cymru, 1585 [1586-87].

Beibl Cymraeg 1588 (W.d.1478)

Y cyfieithiad Cymraeg cyntaf o'r Beibl cyfan.

Monstrous fish (W.s.1604(2))

Hanes gweld môr-forwyn ger Pentywyn, Sir Gaerfyrddin, 1604.

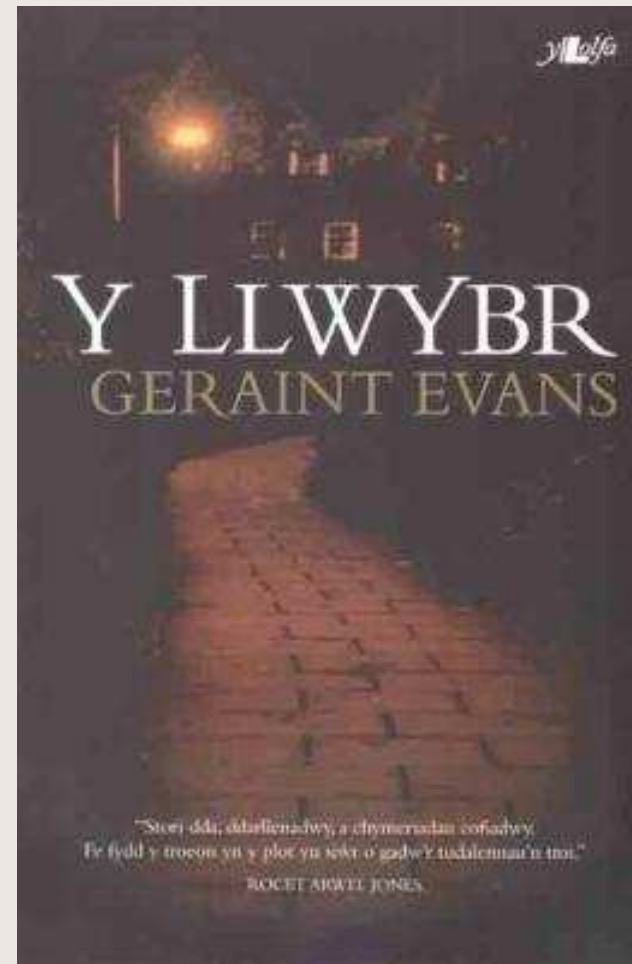

Achos Dr Thomas Bowles (XBX 5155 T78)

Drych Digidol

Nofel Gymraeg gyntaf fel e-lyfr

- Geraint Evans,
Y Llwybr
(Talybont, 2009)
- Ar gael fel ffeil pdf
neu epub
- Neu fel llyfr clawr
papur

Ac yn 2020...?

Archifau Llenyddol

- Rhan gyfoethog a phwysig o'r casgliad
- Mae archifau llenyddol modern (Cymraeg a Saesneg) wedi'u casglu ers 50 mlynedd
- Archifau cyfnodolion Cymreig hefyd: e.g. *Y Llenor, Barn, Planet, Poetry Wales, Taliesin, Barddas*
- Sefydliadau diwylliannol a chyhoeddwyr– e.g. *Academi, Cyngor Celfyddydau Cymru*

Ambell lenor yn y casgliad...

- Marion Eames
- Jane Edwards
- W J Gruffydd
- Islwyn Ffowc Elis
- Bobi Jones
- David James Jones
'Gwenallt'
- Idwal Jones
- T Gwynn Jones
- Saunders Lewis
- Kate Roberts
- Angharad Tomos
- Harri Webb
- D J Williams, Abergwaun
- David John Williams,
Llanbedr
- John Ellis Williams
- Rhydwen Williams
- Waldo Williams

... ac ambell un arall

- David Jones
- Glyn Jones
- Gwyn Jones
- Jack Jones
- Alun Lewis
- Richard Llewellyn
- Raymond Williams
- Gillian Clarke
- Emyr Humphreys
- Jan Morris
- Roland Mathias
- Oliver Onions
- John Ormond
- John Cowper Powys
- Dylan Thomas
- Edward Thomas
- Gwyn Thomas
- R S Thomas

Archifau Llenyddol Modern Cymru

Cartref Archifau Llenyddol Cymru

Waldo Williams
archif Dylan Thomas
 T. H. Parry-Williams Saunders Lewis
 Brenda Chamberlain **drafftiau**
 Emyr Humphreys Gillian Clarke llawysgrifau
gohebiaeth Islwyn Ffowc Elis
 Alun Lewis **dramâu** testun
 barddoniaeth awduron Dannie Abse
 Ilythyrau Eigr Lewis Roberts ymchwil **Jan Morris**
 Kate Roberts dyddiaduron
 nofelau Angharad Tomos David Jones
 Menna Elfyn

www.llgc.org.uk/awduron

Llyfrgell Genedlaethol Cymru
The National Library of Wales
Aberystwyth

Archifau Llenyddol Modern Cymru
Llyfrgell Genedlaethol Cymru,
Aberystwyth, Ceredigion, SY23 3BU
Ffôn: +44 (0)1970 632 800
E-bost: awduron@llgc.org.uk

- Catalog Arlein
- Archifau
- Cyflwyniad Cyffredinol
- Y Casgliad Archifau
- Dolenni Archifau Allanol
- Archif Llenyddiaeth Cymru
  - Canllawiau ar Gyfer Awduron
  - Dolenni Defnyddiol ac Ymchwil
- Deunydd Printiedig
- Llawysgrifau
- Darluniau
- Ffotograffau
- Mapiau
- Cerddoriaeth
- Archif Genedlaethol Sgrin a Sain Cymru
- Casgliadau Ethnig
- Cymynrodd Kyffin Williams

Prosiect Archif Llenyddiaeth Cymru

Bydd archifau llenyddol y dyfodol yn cynnwys dogfennau cyfrifiadurol, negeseuon e-bost, tudalennau o'r we ac ati, yn ogystal â phapurau a llyfrau. Mae newidiadau cyflym technoleg yn cynnig amryfal ddewisiadau a phrofiadau i ni yn ein bywydau beunyddiol, ond mae'r sefyllfa hon hefyd yn creu her arbennig wrth feddwl am ddiogelu ein treftadaeth ddiwylliannol.

Amcanion y prosiect:

- ymchwilio i faes archifau hybrid (papur a digidol)
- cydweithio â sampl o lenorion amlwg Cymru (Cymraeg a Saesneg eu hiaith)
- hyrwyddo ymwybyddiaeth a thrafodaeth ynglyn â chadwedigaeth ddigidol
- cynllunio i dderbyn a diogelu archifau llenyddol digidol
- cynorthwyo llenorion, ac eraill, i ddiogelu eu dogfennau electronig gwerthfawr

Bydd mwy o wybodaeth yn ymddangos ar y tudalennau hyn yn fuan, ond cymerwch gip ar ein [canllawiau ar gyfer awduron](#) a [dolenni defnyddiol](#).

Mae croeso hefyd i chi gysylltu ag Ifor ap Dafydd, Swyddog Datblygu Archif Llenyddiaeth Cymru; hoffem glywed eich barn:

cof@llgc.org.uk neu +44 (0) 01970 632 543

gliadau

Cadwraeth ddigidol: rhai cwestiynau / syniadau

- Caledwedd a meddalwedd yn newid yn gyflym
- Dadfeilio digidol, pydru, ['bit rot']
- Diogelu deunydd – 'backups'
- Lleoliadau / cyfryngau gwahanol – co' bach, gweinydd, CD ayb
- Digid-anedig /digido
- Cydweithio gyda'r crëwr
- 'gweithredu'n gynnar'
- Beth sy'n rhan o'r archif?
- Beth yw 'cyhoeddi'?
- Archif hybrid
- Archifo gwefannau

Archif o beiriannau?

Cadwraeth ddigidol: rhai cwestiynau / syniadau

- Caledwedd a meddalwedd yn newid yn gyflym
- Dadfeilio digidol, pydru, ['bit rot']
- Diogelu deunydd – 'backups'
- Lleoliadau / cyfryngau gwahanol – co' bach, gweinydd, CD ayb
- Digid-anedig /digido
- Cydweithio gyda'r crëwr
- 'gweithredu'n gynnar'
- Beth sy'n rhan o'r archif?
- Beth yw 'cyhoeddi'?
- Archif hybrid
- Archifo gwefannau

Diogelu ‘am byth’?

- ‘Given the rate at which the Internet is changing the average life of a Web page is only 77 days if no effort is made to preserve it, it will be entirely and irretrievably lost.’ www.archive.org
- ‘It is only slightly facetious to say that digital information lasts forever – or five years, whichever comes first.’
Jeff Rothenberg, ‘Ensuring the Longevity of Digital Documents’, *Scientific American*, 272 (1995)

Alan Llwyd: Golygyddol

Fu bron i'r rhifyn hwn o *Barddas* beidio â'ch cyrraedd o gwawl! Ganol mis Ionawr, torrodd fy nghyfrifiadur. Ni allwn ei agor o gwawl, ac roedd hyn yn gryn bryder i mi. Roedd *Barddas* ar hanner ei baratoi gen i ar yr hen gyfrifiadur, ac ar ben hynny, roedd yna wyth o lyfrau, un yn gyflawn a'r lleill ar y gweill i gyd, wedi eu cloi yn ei grombil. Yn ffodus, roeddwn wedi e-bostio un llyfr at Wasg Gomer bythefnos cyn i'r hen gyfrifiadur nogio.

Ond erbyn hyn, diolch i'r drefn - neu, yn hytrach, diolch i arbenigwr lleol ar gyfrifiaduron ac i'm mab ieuengaf i, sydd hefyd yn wych gyda chyfrifiaduron, fe adferwyd y cyfan. Poenwn fy mod wedi colli popeth.

Bellach cefais gyfrifiadur newydd[...] Dyna'r broblem pan mae bodolaeth a holl strwythur cymdeithas gyfan yn dibynnu ar un cyfrifiadur.

(*Barddas*, Rhif 296 Ionawr / Chwefror 2008)

Cam 1 - Holiadur

- 60 cwestiwn, 6 Adran:
- Cyffredinol: Eich cyfrifiadur
- Creu gwaith llenyddol
- Cadw a threfnu eich dogfennau
- E-bost
- Defnyddio'r We
- Ac i gloi ...

A Writing and Computing Questionnaire

The Welsh Literature Archive / *Archif Llenyddiaeth Cymru*

October 2008

Ifor ap Dafydd
The Welsh Literature Archive Development Officer
Swyddog Datblygu Archif Llenyddiaeth Cymru
The National Library of Wales, Aberystwyth, Ceredigion SY23 3BU

E-mail: ifor.ap.dafydd@lgc.org.uk

Tel: 01970 632543

Sampl *Archif Llenyddiaeth* *Cymru*

- 15 awdur
- 8 dyn, 7 dynes
- 30 - 80+ mlwydd oed
- Cymraeg a Saesneg
- Genre: rhyddiaith / barddoniaeth

Proffil fel perchnogion cyfrifiadur

Llenor	Ers faint ydych chi'n defnyddio cyfrifiadur? (Ar gyfer ysgrifennu)	Pryd wnaethoch chi brynu eich cyfrifiadur diweddaraf?	Pa fath o gyfrifiadur ydych chi'n ei ddefnyddio?	Sawl cyfrifiadur fu gennych dros y blynyddoedd?
A	3-5 (6-10 ar gyfer arall)	1-2	Albacomp LG	3-5
B	6-10	1-2	Sony Vaio	1-2
C	6-10	3-5	Sony Vaio VGN-FS 285B	1-2
D	6-10	3-5	Siemens PC, E-Mac Apple Mac	3-5
E	6-10	3-5	Dell laptop	2

F	6-10	3-5	Dell (owned by uni) Toshiba laptop (at home)	or 'used', i.e. actually <u>owned</u> by the uni. 5
G	6-10	6-8	Acer Laptop	Only this one
H	'NEVER' 6-10 (for other activities)		We are part of a system at work	
I	11-20	Less than a year ago	Mac OS X	3-5
J	11-20	1-2	Mac Book	More than 5
K	11-20	3-5	Toshiba PSL 17E	3-5
L	21-30	1-2	Dell Inspiron 1501	3-5
M	21-30	3-5	Toshiba laptop	3-5
N	25	1-2	Acer, also a very small Phillips	6-7

Ers pryd?

- **6 yn defnyddio cyfrifiadur i ysgrifennu ers 6-10**
- 3 yn defnyddio cyfrifiadur i ysgrifennu ers 11-20
- 3 yn defnyddio cyfrifiadur i ysgrifennu ers 21-30
- 1 yn defnyddio cyfrifiadur i ysgrifennu ers 3-5 [A]
- **a bod 1 ddim yn defnyddio cyfrifiadur i ysgrifennu o gwbl [H]**
- **Hanner y sampl ers 11-30 o flynyddoedd**

Wrth brynu cyfrifiadur newydd, wnaethoch chi drosglwyddo'r deunydd o'r hen gyfrifiadur i'r un newydd?

5	Trosglwyddais y rhan fwyaf	<i>A, C, E, F, J</i>
4	Naddo, ond arbedais gynnwys yr hen gyfrifiadur i gyfrwng arall (e.e. disg galed, ffon USB, co' bach, CD, disgiau)	<i>D, L, M, N</i>
3	Do trosglwyddais bopeth	<i>B, K, I</i>
1	Nid yw'r cwestiwn hwn wedi codi	<i>G</i>

Sylwadau ar y broses o drosglwyddo deunydd...

- **I:** *“Cael cymorth gan arbenigwr. ”*
- **J:** *“+discs also. I don't understand this question. All documents, paper & electronic, all important & must be saved”*

Gofalus neu di-ofal?

- **L:** *“Prynais gyfrifiadur newydd pan nad oedd angen arbed dim ”*
- **N:** *“Naddo – colli rhai pethau ”*

Hunan werthuso / archifo...?

- **C:** *“Roedd prynu cyfrifiadur newydd (ac fe fydd yn y dyfodol) yn gyfle i chwynnu ychydig ar y tyfiant dilywodraeth sydd yn tueddu i grynhoi ar ddisg galed rhywun. Roedd y penderfyniad i ddileu ffeiliau yn ddigon mympwyol – ond yn reit bendant hefyd. Fe drosglwyddais y rhan helaeth o'r hyn oedd ar yr hen gyfrifiadur ond roedd yna rai pethau nad oedd gen i ddymuniad yn y byd eu gweld eto – roedd y broses o drosglwyddo'n fodd felly i chwynnu disg galed a chof meddal (yr un yn fy mhen, hynny yw).”*

Ydych chi'n creu darn o waith llenyddol:

4	Ar sgrin ac ar bapur?	D, G, I, K,
3	Ar y sgrin yn bennaf?	C, E, L
2	Ar bapur yn unig?	A, H
2	Ar bapur yn bennaf	J, F (poetry)
2	Ar y sgrin yn unig?	B, F (prose)

Sgrin neu bapur: estheteg?

- *C: Ar sgrin yn bennaf y byddaf yn ysgrifennu ond mae proflenni go iawn yn chwarae rhan hefyd. Mae'r weithred o wneud nodiadau â phen ar bapur yn hollbwysig yn fy mhrofiad i – mae rhythmau darllen yn wahanol rhwng sgrin a thudalen – ac fe fydd hynny'n wir am sbelen go lew eto, ddwedwn i.*

Gwahaniaeth genre?

M: *Barddoniaeth ar bapur, yna ar gyfrifiadur. Rhyddiaeth [sic] ar y cyfrifiadur.*

G: *Poetry is always composed on paper; prose always on screen*

J: *All poetry on paper until final version. Most prose on screen.*

N: *Mympwy*

Rhesymau ymarferol?

A: *Oes yn bendant. Gwaith 'bara menyn' sy'n mynd syth i'r cyfrifiadur. 'Sgwennu 'go iawn' ar bapur.*

E: *Dechrau arfer efo'r syniad o sgwennu yn syth ar sgrin dim ond fod papur yn handiach – rwy'n cario llyfr efo mi i bob man, ond ma'r laptop ar y ddesg.*

Cadw a threfnu eich gwaith

- **8/14** Dogfen gydag enw disgrifiadol penodol e.e. Teitl Cerdd.doc; **2** dogfen gydag enw penodol a manylion dyddiad / fersiwn.
- **8/14** Pan yn gweithio ar ddarn cyfredol yn ei gadw mewn 'ffolder wedi ei chlustnodi'n arbennig', **6** yn gweithio ar y 'desktop'
- Mae'r mwyafrif yn cadw gwaith mewn **2 neu 3 o leoliadau gwahanol** (USB, e-bost, cyfrifiadur arall)
- **2** yn cadw copi mewn **4 neu 5** lle arall
- **2 ddim yn cadw copïau eraill o gwbl!**

E-bost

- Mae **10/14** yn defnyddio **e-bost** ‘**sawl gwaith y dydd**’, a’r **4** arall yn ei ddefnyddio’n ‘**ddyddiol**’.
- **gyda phob un** ohonynt yn ei ddefnyddio yng nghyd-destun ‘**gwaith llenyddol**’, ‘**gohebiaeth broffesiynol** a **gohebiaeth bersonol**’.
- Mae **12/14** yn ystyried **e-bost** yn ‘**bwysig iawn**’
- Mae **5** yn ei ddefnyddio ers **10+**; **8/14** yn defnyddio e-bost ers **6-10 mlynedd**, gyda, **1** ers dim ond **3-5** .

Diogelu e-bost?

- **Nid oes gan 14/14 negeseuon wedi eu cadw o'r cyfnod cyfan.**
- **Nid yw 13/14 yn gwneud 'backup' o'u gohebiaeth e-bost.**
- **1 yn unig sy'n cadw POB e-bost.**
- **1 yn cadw DIM e-bost personol.**
- Mae amrediad o arferion cadw a dileu.

Defnyddio'r We:

- Defnyddir y we **'sawl gwaith y dydd'** gan **7/14**, ac yn **'ddyddiol'** gan **5/14**.
Dim ond **1** sy'n defnyddio'r we yn **'wythnosol'**, ac **1** yn **'anaml'**.
- Mae **'adnoddau a deunydd y gellir eu canfod ar y we'** hefyd yn **bwysig iawn i 8/14**, ac yn **gymharol bwysig i 4/14** wrth greu eu gwaith llenyddol. I **2** yn unig **'nid ydynt yn bwysig'**
- Mae gan **8/14** wefan bersonol yn ymwneud gyda'u gwaith fel awdur.

Galw am wasanaeth archifo/ cymorth/a chyd-weithio:

- **M:** *Gwasanaeth archifo*
- **F:** *I am concerned about so much useful material being lost to the 'other', but I simply don't have time to archive it all*
- **E:** *Roedd yn help cael rhywun o'r Llyfrgell i ddweud wrthyf am beidio taflu dim, ond eu rhoi i'r Llyfrgell. Fel arall, byddwn wedi eu lluchio.*

-
- **C:** *Mae'n debyg y byddai gofod diogel a phreifat ar y we ynghyd â system hwylus i lwytho fersiynau diweddaraf i'r gofod hwnnw yn ddefnyddiol. Mae gennyf ofod gwe eisoes ac mae'r dechnoleg gysylltiol hefyd ar gael – fi sydd yn ddiog braidd, felly, yn hynny o beth.*
  - **A:** *Man saff man draw! Fel sy'n digwydd mewn cwmnioedd mawr - lle i anfon gwaith sy'n allanol i'r cartref - fyddai'n saff.*

Casgliadau a chymau nesaf

- Rhaid gweithredu nawr!
- Profi pecyn ar-lein i drosglwyddo deunyddiau digidol i'r Llyfrgell – RODA
- Cynllunio mewnlol i dderbyn deunydd
- Archifau HYBRID sydd/fydd gyda ni
- Gwnewch y pethau bychain i osgoi colled fawr

www.llgc.org.uk/cof

